

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius. Tel. (5) 23 14 681 Faks. (5) 23 14 679 El. p. hrmi@hrmi.lt www.hrmi.lt

**Teisingumo ministrui
Juozui Bernatoniui**

**Teisingumo ministerijos
Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento direktorei
Simonai Mesonienei**

**Teisingumo Ministerijos
Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento
Baudžiamosios Justicijos skyriaus vedėjui
Mariui Rakšteliui**

2013 m. balandžio 29 d.
Nr. IS-VIII-11

**Pasiūlymai dėl 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos
2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese
įgyvendinimo**

Žmogaus teisių stebėjimo institutas (toliau – ŽTSI), atsižvelgdamas į savo 2013 m. vasario 11 d. rašte Nr. IS-VIII-2 Teisingumo ministerijai išdėstytas pastabas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese (toliau – Direktyva) perkėlimo į Lietuvos nacionalinę teisę ir į sprendimą priimtą Ministerijų atstovų pasitarime 2013 m. balandžio 23 d., pateikia šiuos pasiūlymus dėl Direktyvos įgyvendinimo:

1. Direktyvos 2 str. 4 dalis nustato:

„Valstybės narės užtikrina, kad egzistuotų procedūra ar mechanizmas, skirti nustatyti, ar įtariamieji ar kaltinamieji kalba baudžiamąjį proceso kalba ir ją supranta, ir ar jiems reikalinga vertėjo žodžiu pagalba.“

Pasiūlymas. Siekiant įgyvendinti šią Direktyvos nuostatą į BPK 188 str. siūlytina įtraukti naują, 7 dalį ir ją išdėstyti taip:

„7. Prieš pirmąją apklausą įvertinama, ar įtariamajam reikalingos vertėjo paslaugos, ir nustačius, kad įtariamasis nesupranta ar nekalba lietuviškai, iškviečiamas vertėjas. Vertėjo dalyvavimas ar nedalyvavimas pažymimas protokole.“

Įtraukus šią nuostatą į BPK sprendimas dėl vertėjo reikalingumo baudžiamajame procese formalizuojamas minimaliomis sąnaudomis: didžiąja dalimi atvejų, kai vertėjas nėra reikalingas, į protokolą pakanka įrašyti, jog vertėjas nebuvo kviečiamas. Taip pat ateityje, esant reikalingumui, šią nuostatą galima detalizuoti poįstatyminiu aktu, konkretizuojančiu vertimo reikalingumo vertinimo procedūrą, siekiant tiksliai įgyvendinti Direktyvos reikalavimus.

Taip pat formalizavus sprendimą dėl vertėjo dalyvavimo nuo pirmosios apklausos išsprendžiami ir galimi neaiškumai dėl teisės ginčyti sprendimą dėl vertėjo dalyvavimo baudžiamajame procese. Tokiu būdu būtų įgyvendinama Direktyvos 2 str. 5 dalis, nustatanti:

„Valstybės narės užtikrina, kad vadovaujantis pagal nacionalinę teisę nustatytomis procedūromis, įtariamiesiems ar kaltinamiesiems būtų suteikta teisė užginčyti sprendimą, nustatantį, kad nereikia teikti vertimo žodžiu paslaugų, ir, suteikus vertimo žodžiu paslaugas, galimybė skusti vertimo žodžiu kokybę, jei ji nepakankamai gera teisingam procesui apsaugoti.“

2. Direktyvos 2 str. 6 dalis nustato:

„Jei tinkama, gali būti naudojamos tokios komunikacijos technologijos, kaip vaizdo konferencijos arba telefonas ar internetas, nebent siekiant užtikrinti teisingą procesą vertėjui žodžiu būtina dalyvauti asmeniškai.“

Pasiūlymas. Siekiant įgyvendinti šią Direktyvos nuostatą į BPK 8 str. siūlytina įtraukti naują, 4 dalį ir ją išdėstyti taip:

„4. Kai negalima užtikrinti tiesioginio vertėjo dalyvavimo baudžiamajame procese, vertėjas paslaugas gali būti teikiamos garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis.“

Ši nuostata galėtų palengvinti teisės į vertimą užtikrinimą tais atvejais, kai reikia vertėjų iš retų kalbų, kurios specialistų Lietuvoje gali būti labai nedaug arba visai nebūti, prioritetą visais atvejais teikiant asmeniui vertėjo dalyvavimui.

3. Direktyvos 3 str. 1, 2 dalys nustato:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamiesiems arba kaltinamiesiems, kurie nesupranta atitinkamo baudžiamąjo proceso kalbos, per protingą laikotarpį būtų raštu išversti visi esminiai dokumentai, siekiant užtikrinti, kad jie galėtų pasinaudoti teise į gynybą ir apsaugoti teisingą procesą.

2. Esminiams dokumentams priskiriami visi sprendimai, kuriais asmeniui atimama laisvė, visi kaltinimai arba kaltinamieji aktai ir visi teismo sprendimai.“

Dabartinis reglamentavimas numato, kad išverčiami tik dokumentai, kurių įteikimą asmeniui tiesiogiai numato BPK.¹ Tuo tarpu BPK dokumentų įteikimą numato ne visais atvejais, kai atimama ar reikšmingai ribojama asmens laisvė – nenumatomas nutarčių skirti suėmimą ar namų areštą įteikimas įtariamajam ar kaltinamajam, taigi nėra ir pareigos šiuos dokumentus išversti. Todėl siūlytina BPK numatyti, jog įtariamajam ar kaltinamajam įteikiamas dokumentas, kuriuo skiriama kardomoji priemonė, taip užtikrinant ir atitinkamo dokumento išvertimą į asmeniui suprantamą kalbą.

¹ BPK 8 str. 3 d.: („Bylos dokumentai, kurie šio Kodekso nustatytais atvejais įteikiami įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam, taip pat kitiems proceso dalyviams, turi būti išversti į jų gimtąją kalbą arba į kitą kalbą, kurią jie moka.“

Pasiūlymas. Siekiant įgyvendinti aptariamąs Direktyvos nuostatas į BPK 121 str. siūlytina įtraukti naują, 6 dalį ir ją išdėstyti taip:

„6. Įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam įteikiamas nutarties ar nutarimo skirti kardomąją priemonę nuorašas.“

4. Direktyvos 3 str. 3 dalis nustato:

„Kompetentingos valdžios institucijos kiekvienu atskiru atveju nusprendžia, ar bet kuris kitas dokumentas yra esminis. Įtariamieji arba kaltinamieji arba jų gynėjas gali tuo tikslu pateikti motyvuotą prašymą.“

Kaip minėta, vadovaujantis BPK tik įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam įteikiami dokumentai. BPK nenumato galimybės priimti individualius sprendimus atskirų dokumentų vertimo tikslingumo klausimu.

Pasiūlymas. Siekiant įgyvendinti šią Direktyvos nuostatą siūlytina papildyti BPK 8 str. 3 dalį ir ją išdėstyti taip:

„3. Bylos dokumentai, kurie šio Kodekso nustatytais atvejais įteikiami įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam, taip pat kitiems proceso dalyviams, turi būti išversti į jų gimtąją kalbą arba į kitą kalbą, kurią jie moka. Jeigu tai pripažįstama esant reikalinga, ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimu, ikiteisminio tyrimo tiesėjo ar teismo nutartimi gali būti priimamas sprendimas išversti ir įteikti ir kitus bylos dokumentus.“

5. Direktyvos 3 str. 6 dalis nustato:

„Europos arešto orderio vykdymo procese vykdančioji valstybė narė užtikrina, kad visiems asmenims, kurių atžvilgiu vykdomas toks procesas ir kurie nesupranta kalbos, kuria parengtas Europos arešto orderis arba į kurią jį išvertė išduodančioji valstybė narė, jos kompetentingos valdžios institucijos pateiktų raštišką to dokumento vertimą.“

Dabartinis reglamentavimas nenumato Europos arešto orderio nuorašo įteikimo asmeniui, kurio atžvilgiu jis išduotas, kai Lietuva yra vykdančioji valstybė, taigi atitinkama ir nėra pareigos šį dokumentą išversti į asmeniui suprantamą kalbą, kai asmuo nesupranta lietuvių kalbos. Todėl siūlytina numatyti pareigą įteikti asmeniui Europos arešto orderio nuorašą, taip užtikrinant ir pareigą esant poreikiui šį dokumentą išversti.

Pasiūlymas. Siekiant įgyvendinti aptariamąs Direktyvos nuostatas į BPK 71⁽¹⁾ str. siūlytina įtraukti naują, 8 dalį ir ją išdėstyti taip:

„8. Asmeniui, dėl kurio išduotas Europos arešto orderis, įteikiamas jo nuorašas.“

6. Direktyvos 5 str. 2 dalis nustato:

„Valstybės narės, siekdamos skatinti adekvatą vertimą žodžiu ir raštu bei veiksmingą prieigą prie jų, stengiasi sukurti nepriklausomų, tinkamą kvalifikaciją įgijusių, vertėjų raštu ir žodžiu registrą ar registrus. Sukūrus šį registrą ar keletą jų, jie, kai tinkama, yra prieinami gynėjams ir kompetentingoms valdžios institucijoms.“

Teisingumo ministerija yra išreiškusi poziciją, jog Lietuvos apygardų teismuose, apygardų administraciniuose teismuose, apylinkių teismuose yra patvirtintas vertėjų pareigybių skaičius, o kituose teismuose vertėjai paskiriami viešųjų pirkimų būdu, todėl poreikio vertėjų registrui nėra.

Pabrėžtina, kad vertėjų registras reikiamas kalbas mokančius, kvalifikuotus vertėjus leistų greitai ir patogiai surasti ne tik teismams, bet ir ikiteisminio tyrimo įstaigoms, kurios su įtariamaisiais susiduria pirmosiose baudžiamąjo proceso stadijose. Taigi registras būtų patogus ir naudingas įrankis, palengvinantis ikiteisminio tyrimo įstaigų darbą, greitai surandant tinkamą, kvalifikuotą vertėją, ypač tais atvejais, kai reikalingas vertimas iš retesnės užsienio kalbos.

Pasiūlymas. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ŽTSI pakartotinai siūlo poįstatyminiu teisės aktu reglamentuoti ir sukurti nepriklausomų, tinkamą kvalifikaciją įgijusių, vertėjų raštu ir žodžiu registrą.

7. Direktyvos 5 str. 3 dalis nustato:

„Valstybės narės užtikrina, kad vertėjai žodžiu ir raštu paisytų su vertimais žodžiu ir raštu, kurie atliekami remiantis šios direktyvos nuostatomis, susijusio konfidencialumo.“

BPK šiuo metu neįtvirtina jokių garantijų, tiesiogiai užtikrinančių vertimo paslaugų konfidencialumo, t. y. draudimą vertėjui tretiesiems asmenims atskleisti informaciją, gautą vykdant savo kaip vertėjo funkcijas baudžiamajame procese. Taip pat svarbu pastebėti, jog BPK nenumato jokio tiesioginio draudimo vertėjui atskleisti informaciją, gautą vertėjaujant tarp įtariamojo ar kaltinamojo ir jo gynėjo, ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar kitiems asmenims.

Pasiūlymas. Siekiant įgyvendinti aptariamas Direktyvos nuostatas ir visapusiškai užtikrinti teisę į teisingą teismą, siūlytina pakeisti BPK 43 str. ir jį išdėstyti taip:

„43 straipsnis. Vertėjas

1. Vertėjas yra vertimui reikiamas kalbas mokantis arba nebylio ar kurčiojo ženklus suprantantis asmuo, ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo pakviestas dalyvauti procese šio Kodekso nustatyta tvarka.
2. Vertėjas privalo užtikrinti teikiamų paslaugų konfidencialumą; vertėjui draudžiama tretiesiems asmenims atskleisti gynėjo pokalbio su įtariamuoju ar kaltinamuoju turinį.
3. Vertėjas, prieš pradėdamas teikti vertimo paslaugas, pasirašytinai įspėjamas apie konfidencialumo pareigą.“

Jei turite tolesnių klausimų arba reikalinga papildoma informacija, maloniai prašome susisiekti su ŽTSI teisininku Karoliu Liutkevičiumi el. paštu k.liutkevicius@hrmi.lt arba telefonu 8 5 2314 676.

Taip pat esame nusiteikę bendradarbiauti rengiant BPK pataisų projektą.

Pagarbiai

Karolis Liutkevičius
Teisininkas

